

מתניתין

ב. אם הלכו זה אחר זה, והיה בעל הקורה מהלך ראשון, ובעל החבית אחרון, ומיהר בעל החבית את הליכתו ונשברה החבית כתוצאה מכך שנתקעה בקורה שלפניה, פטור בעל הקורה.⁽³⁰²⁾

ג. ואם נעמד בעל קורה⁽³⁰³⁾ ומחמת כן לב-א נתקעה החבית בקורה, בעל הקורה

א. שנים שהיו מהלכים ברשות הרבים זה כנגד זה,⁽³⁰⁰⁾ זה בא בחביתו וזה בא בקורתו, ונתקלו זה בזה, ונשברה כדו של זה בקורתו של זה, בעל החבית פטור, שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך.⁽³⁰¹⁾

הפטור היא רק זה שתרוויהו כי הדדי, שאז אינו נקרא מזיק או שהוא אנוס, אבל מצד זה שהוא ברשות היה מתחייב.

בשאלות [אמור קיא] מבואר שבעל הקורה פטור מפני שיכול לומר לבעל החבית היה עליך לשמור את עצמך שלא תינזק. וביאר הנצי"ב [בהעמק שאלה שם, ובמרומי שדה] שלדבריו הנידון במשנה הוא מי יותר פושע בשמירתו, וכך הוא סדר הדברים, אם שניהם פשעו בשווה בשמירתם, שניהם פטורים, אם בעל החבית מיהר בדרכו ופשע בשמירתו יותר ממה שמוטל על בעל הקורה לשמור, בעל הקורה פטור, ואם עמד בעל הקורה היינו ששמר פחות מהמוטל עליו חייב וכן על זה הדרך.

302. רש"י פירש שמיהר בעל החבית עד שתקע בקורה שלפניו. ונראה מדבריו שבעל החבית נידון כמשנה שלא ברשות, לפיכך בעל הקורה פטור.

אבל הנימוקי יוסף ביאר, דכיוון ששניהם לא שינו, ובעל הקורה לא עשה מעשה בגוף החבית, אלא בעל החבית נתקל בו, פטור, כדין שניהם ברשות הוזקו זה בזה פטורים. ומבואר כי בעל החבית נידון כברשות, ומ"מ בעל הקורה פטור מדין "הוזקו" זה בזה פטורים.

303. בגמרא לעיל לא א מבואר שבעל הקורה עמד לפוש. [עיין לעיל בהערות בשם הגרע"א, שלכולי עלמא מוקמינן כן] וטעם החיוב כתב

300. כך פירש התוספות רי"ד לקמן [מח ב], וכן דקדק הפרישה [שעט] מלשון הטור. והמאירי כתב שהלכו זה בצד זה.

301. להלן [מח ב] נאמר: שניהם ברשות, הזיקו זה את זה חייבים, הוזקו זה בזה פטורים. ופירש רש"י: הזיקו בידיים ואפילו שלא במתכווין. ולפי זה משנתנו מדברת בהוזקו זה בזה, היינו שנתקל הניזק במזיק. ובנימוקי יוסף פירש שאפילו אם הזיקו זה את זה פטורים מפני שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים.

והנה, בגמרא מבואר שהפטור של בעל הקורה הוא משום "תרוויהו כי הדדי נינהו", ופירש רש"י: שניהם שווים בשבירתה, שאף בעל חבית סייע בשבירתה, אבל אם בעל החבית עמד ובא בעל הקורה והזיקו, חייב, שכן גם ברשות המזיק חייב. והנימוקי יוסף לשיטתו ביאר שאם עמד בעל החבית בעל הקורה חייב מפני שאז עליו לעיין בדרך. [כלומר על בעל הקורה לעיין עיון שכזה שיוכל לראות בני אדם עושים ולא הולכים].

ודעת הרמב"ם [חובל ומזיק ו ג] שהזיקו זה את זה היינו בכוונה והוזקו היינו הזיקו שלא בכוונה. ולפי זה המשנה מדברת בשנים שהזיקו זה את זה שלא בכוונה.

אמנם, האבן האזל [חובל ו ג] הוכיח, שכאן אין את הפטור של שניהם ברשות, דרק באונס גמור דנים דהזיקו חייבים הוזקו פטורים, אבל כאן ששניהם הלכו ברה"ר בפשיעה, סיבת

חייב. (304)

ד. ואם אמר בעל הקורה לבעל חבית עמוד, מפני שרצוני לעצור, והמשיך בעל החבית ללכת ונתקלה חביתו בקורה, בעל הקורה פטור שהרי הזהיר את בעל החבית לפני שעצר ואיהו דאזיק אנפשיה. (305)

ה. היה בעל החבית הולך ראשון, ובעל קורה אחרון, והגביר בעל הקורה את הליכתו עד שנתקלה בחבית, ונשברה חבית בקורה, חייב. (306)

ו. ואם עמד בעל חבית (307) ומחמת כן נתקל

ובעל כרחק שנידון כאדם המזיק, שהרי אם הוא נידון כבור לא היה חייב על הכלים. ובטעם הדבר שנקרא אדם המזיק הבאנו לעיל בשם רבינו פרץ דכל שהנוק בא מכח החיים שבו נידון כאדם ולא כבור, וכאן הלא בכוחו החזיק את הקורה. וכעין זה כתב בנימוקי יוסף כאן.

305. דאף שהוא עוצר שלא ברשות, כיוון שהניזק יודע בו, אין לו להזיק את עצמו בידיים. ביאור הגר"א [שעח ס"ק כא] ובנימוקי יוסף הוסיף שזה דומה לשור פיקח שהפיל עצמו לבור ביום, שבעל הבור פטור מדין איהו דאזיק אנפשיה.

306. לדעת רש"י בעל הקורה הגביר את מהירותו, ועל ידי זה נקרא משנה שלא ברשות, וחייב. וכן כתב בנימוקי יוסף

הרמב"ם כתב "שזה כמו ששברו בידו בכוונה", כלומר, אף ששניהם ברשות אם הזיקו זה את זה פטורים, כל זה אינו אלא אם הזיקו שלא בכוונה [לשיטתו, ודלא כפירש"י] אבל כאן בעל הקורה נידון ככוונה שהרי ידע מהחבית שלפניו, ולכן חייב בנזקיה. .

307. בפשטות, כשם שברישא עמד בעל הקורה מפרשין בעמד לפוש, אבל לכתף [דאורחיה] בהכי לרש"י או דטריד לר"ח], כמו כן כאן בעמד בעל החבית צריך לומר כי דווקא כשעמד לפוש שאסור לו לעשות כן [דמשונה הוא לרש"י, או דהו"ל להזהיר לר"ח], בעל הקורה

רש"י [שם] דמשונה הוא ואין רשות הרבים עשויה לכך. וכן כתב הנימוקי יוסף כאן דהוי שלא ברשות. ור"ח פירש דהעומד לפוש אינו טרוד ועליו להזהיר.

אבל אם עמד לכתף, בעל הקורה פטור. לדעת רש"י והנימוקי יוסף מפני שהוא ברשות ודרכו בכך, ולדעת ר"ח מפני שהוא טרוד ואינו יכול להזהיר, [וכן משמע ברמב"ם [חובל ו ח] ובשו"ע [שעט ב]] ועל בעל החבית שמאחור מוטל להיזהר מפני עצירות לכתף. [וצריך לומר שאפשר להבחין בין עצירה לכתף לעצירה לפוש כמבואר בתוספות שם ד"ה וקנתי, ובש"ך [שעט א] מבואר שגם אם אי אפשר לדעת מתי בעל הקורה עוצר לכתף ומתי לפוש, בעל הקורה פטור].

304. בגמרא מבואר [לדעת ריש לקיש] שמדובר באופן שבעל הקורה חסם את כל רוחב הדרך, באופן שלא היה לבעל החבית שמאחור אפשרות ללכת בנתיב אחר של הדרך. אבל אם בעל הקורה הלך בצד אחד, על בעל החבית ללכת בצד השני כדי שלא יתקע בו, או לחילופין אם ירצה ללכת מאחורי בעל הקורה, יהיה עליו להיזהר שמה יעצר בעל הקורה. [תלוי בשני תירוצי התוספות]. אבל הראשונים השמיטו אוקימתא זו, ולדעת חלק מהאחרונים, בעל הקורה חייב גם אם לא היה מנח כשילדא, ואין חיוב לבעל החבית שמאחוריו להיזהר [ראה בהערות לגמרא]. והנה מבואר שבעל הקורה חייב על החבית,

בעל הקורה בחבית ושברה, בעל הקורה
פטור. (308)

וכן הדין גם בשנים שהיו מהלכים ברשות
הרבים, זה בא כנרו וזה בפשתנו. (310)

גמרא

בעא מיניה רבה בר נתן מרב הונא: המזיק
את אשתו בתשמיש המטה, מהו?

ז. ואם אמר בעל החבית לבעל הקורה
שאחריו: עמוד, מפני שרצוני לעצור לפוש,
והמשיך בעל הקורה ללכת ונתקל בחבית,
בעל הקורה חייב. (309)

בבעל קורה שלא מנח כשילדא, וכן החבית אינה
מונחת כשילדא, והקשו, אם כן מדוע בעל
הקורה אינו חייב שהרי היה לו אפשרות ללכת
בדרך אחרת. ובשיטה הביא בשם הריב"א
שתירץ, שאדם הנושא חבית נזהר יותר שלא יזקק
ממה שבעל הקורה נזהר שלא יזיק, ולכן בעל
הקורה לא היה צריך להיזהר, ופטור בנזקי
חבית.

והנצי"ב הוכיח מדברי השאילתות, דאפילו
אם עמד בעל החבית ברשות ובעל הקורה עשה
את כל הנזק, פטור, מפני שהיה לבעל החבית
להזהיר, וכשם שיש לו להיזהר שלא יזיק כך יש
לו להיזהר שלא יזוק. [דלא כהתוספות לעיל כג
א, כז ב]

חייב, אבל אם עמד לכתף, בעל הקורה חייב,
שהרי דרך בעל הקורה לעשות כן ואינו חייב
להזהיר. וכן כתבו הרמב"ם [חובל ו ח] והשולחן
ערוך [שעט ג].

אבל הנימוקי יוסף כתב שאין חילוק בין
עמד בעל החבית לכתף לעמד לפוש, בכל מקרה
בעל הקורה פטור כיוון שאין דרכם של בני אדם
להתבונן בדרכים, ואינו יודע בעמידת בעל
החבית, וכל שכן שאינו יכול לדעת אם עומד
לפוש או לכתף, וכן כתב הים של שלמה. ותמה
הש"ך [סק"א], מהו החילוק בין בעל קורה
ראשון דמחלקינן בין עמד לפוש לעמד לכתף,
לבעל חבית ראשון שאין חילוק. עיין חכמת
שלמה. וראה את ביאור הנצי"ב בהערה הבאה.

308. בפטור בעל הקורה ישנם כמה ביאורים:

בתוספות [ד"ה תרוויהו, לדעת ר"י] מבואר,
שגם אם בעל הקורה עשה את כל הנזק, פטור
מפני שעל הניזק היה להיזהר מהקורה שמאחריו.
[שהיתה מונחת כשילדא תוספות ד"ה ואם]
ולעיל [כו ב ד"ה ושמואל] כתבו שמטעם זה
נידון בעל הקורה כאנוס.

הרמב"ן [ב"מ פב ב] כתב, שהניזק גרם
לעצמו, ואף על פי שלא סייע בנזק.

לדעת רש"י [לעיל לא א] מדובר בעמד לפוש
דמשונה ואינו ברשות, ובעל הקורה הולך
ברשות, וקיימא לן [מח ב] ברשות הוזקו זה בזה
פטורים.

והנה לדעת התוספות בתירוץ הראשון מדובר

309. הנימוקי יוסף ביאר, דאף שבעל החבית
אינו ברשות, כיוון שהזהיר את בעל הקורה, אין
בעל הקורה יכול לומר כל המשנה ובא אחר
ושינה בו, דגבי אדם לא אמרינן כן.

310. הרבנותא בזה, ביאר התוספות יום טוב,
דהיה סלקא דעתך שבעל הנר חייב בכל אופן
בנזקי הפשתן מפני שהוא נשרף בקלות, קא
משמע לן שאם בעל הפשתן נכנס בו, או שבעל
הנר הזהיר את בעל הפשתן, פטור. אי נמי לולי
המשנה היה סלקא דעתך שבעל הנר תמיד פטור,
מפני שעל בעל הפשתן לשמור את פשתנו, קא
משמע לן שיש מקרים שבעל הנר יהיה חייב.

וצדדי הספק הם: האם כיוון דברשות קעביד, (311) הרי הם כשנים שהיו מהלכים ברשות הרבים והוזקו זה את זה דפטורים, והכי נמי המזיק פטור.

או דלמא, המהלכים ברשות הרבים והוזקו זה בזה פטורים מפני שקיימא לן [כז ב] אין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים, אבל הכא איבעי ליה, לעיוני שלא יזיק. (312)

אמר ליה רב הונא לרב נתן: תניתוה, שנינו במשנה שבמקום שלזה רשות לחלך ולזה רשות לחלך שניהם פטורים, והכי נמי הבעל

פטור מפני שהוא נקרא ברשות. (313)

אמר רבא, אף על פי שהוא נידון כמהלך ברשות, הרי הוא חייב מקל וחומר.

מצינו שחייבה התורה בגלות את ההורג נפש בשגגה, כגון שנכנס ליער לחטוב עצים ונשמט הברזל מהגרזן והרג נפש בשוגג. ומה ההורג את חברו בשוגג כיער שזה לרשותו נכנס וזה לרשותו נכנס, נעשה כמי שנכנס לרשות חברו, וחייב. (314)

זה, המזיק את אשתו בתשמיש המיטה

311. באילת השחר דן האם נקרא ברשות מאחר והיא משועבדת לו, או מחמת שהסכימה לכך ונתנה לו רשות. ועיין אבן האזל.

312. דעת רש"י [מח א] ותוס' כאן ד"ה [תרוויהו], שברשות זה סיבה לפטור רק כשהניזק נתקל במזיק ולא כשהזיק בידים, ולפי זה צריך לומר שהספק בגמרא הוא כשהוזקה האשה בבעלה האם הוא נידון כברשות או לא. ולדעת הרמב"ם המזיק ברשות פטור גם כשהזיק בידיים בלא כוונה, ולדבריו ספק הגמרא הוא האם המזיק את אשתו נידון כמזיק בכוונה שהרי איבעי ליה לעיוני, או לא. ועיין אבן האזל [חובל ו ג] שכתב, כי לפי הצד שאיבעי ליה לעיוני, נידון כפושע ואינו ברשות, ולכן חייב כשהזיק. [אף שלא בכוונה]

313. הגר"א [שעח יט] ביאר בדעת הרמב"ם שהכלל "שניהם ברשות והוזקו זה בזה פטורים" נאמר רק בנזקי ממון, אבל אם גופו של האחד הוזק בחבירו, המזיק חייב אפילו ברשות. וכן נקט הים של שלמה. ותמה באבן האזל [חובל ו ג] הכיצד סבר רב הונא להוכיח מהמשנה העוסקת בנזקי ממון, לספיקו של רבה העוסק

בנזקי הגוף. וראה בהערות למשנה את מסקנת האבהא"ז שהמשנה כאן לא מדברת בדין "שניהם ברשות" כלל.

314. לשון הגמרא "זה לרשותו נכנס וזה לרשותו נכנס" משמע שהיער אינו נידון כרשות הרבים שלשניהם רשות להלך, אלא כל אחד נכנס לרשותו. ומכל מקום הבינה הגמרא כי כשם שהנכנס ליער ברשות והזיק חייב, כך המזיק ברשות הרבים חייב, וכל שכן כשנכנס לרשות חברו, והטעם שפטרה המשנה מבואר בגמרא בהמשך.

ובאמת לכאורה יש לחלק בין מזיק ביער למהלך ברשות הרבים, כי הנכנס ליער אמנם יש לו רשות להיכנס אבל אין לו רשות להעיף את הברזל מהגרזן וזה מעשה שלא ברשות, אבל שנים שהלכו ברשות הרבים ונתקלה חביתו של זה בקורתו של זה, הרי כל מעשיהם נעשו ברשות כי מותר לכל אדם להלך כדרכו ברשות הרבים, והתקלה היא תוצאה של הליכה ברשות, והרי שניהם אנוסים גמורים. וכן המזיק את אשתו בתשמיש המיטה שכל מעשיו היו ברשות, אינו דומה למזיק ביער.

ויתכן שטעם זה סבר רב הונא כי המזיק את

שלרשות חבירו נכנס, לא כל שכן שהוא חייב. (315)

אלא אמר רבא, הא דקתני במשנה שבזמן שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך המזיק פטור, זהו דווקא התם, מאחר ותרוייהו כהדדי נינהו שניהם גרמו את הנזק בשווה,

הבעל הקורה בהתקלותו בחבית, ובעל החבית בהתקלותו בקורה, ובזמן שהניזק מסייע למזיק, המזיק פטור. (316)

אבל הכא, המזיק בתשמיש המיטה איהו קעביד את מעשה הנזק, וחייב. (317)

ומקשה הגמרא, וכי היא לא עשתה מעשה,

אשתו דומה לשנים שהיו מהלכים ברשות הרבים ולא דמי ליער שהמעשה נזק נידון כלא ברשות. ורבא סבר שמאחר ומותר לחטוב עצים ביער נמצא שגם האפשרות שיעוף הברזל מהגרזן למקום אחר הוא דבר שברשות, וכיוון שמצינו שחייבה התורה ביער אף ברשות הרבים ומזיק את אשתו חייב.

315. בגמרא להלן [לב ב] מבואר שהנכנס ליער נידון כנכנס שלא לדעת חבירו. והקשו האחרונים, מהו הדמיון בין מזיק את אשתו שנכנס מדעתה למזיק ביער שהזיק שלא מדעת, הרי ביער הניזק לא יכל להיזהר ולכן המזיק חייב מה שאין כן מזיק את אשתו שנכנס מדעתה יש לפטור מפני שיכלה להיזהר.

316. לדעת רש"י ותוספות תרוויהו כי הדדי נינהו פירושו ששניהם שותפים בנזק, כי כשם שבעל הקורה חבט בחבית כך בעל החבית חבט את שלו בקורה. מה שאין כן מזיק את אשתו רק הוא מזיק והיא איננה שותפה בנזק. ובתוספות מבואר שאם בעל הקורה רץ או שנכנס לחצירו של בעל החבית שאז בעל החבית ברשות ובעל הקורה שלא ברשות, בעל הקורה חייב גם אם בעל החבית סייע בשבירתה. [וראה הערות למשנה את דעת השאלות].

יש להסתפק האם כשהניזק מסייע, המזיק פטור מחמת שהוא אנוס, או שאינו נידון כמזיק בזמן שהניזק גורם לעצמו את הנזק. ולכאורה נחלקו בזה הראשונים, בתוספות

לעיל [כו ב ד"ה ושמואל] כתבו שבעל הקורה נחשב לאדם המזיק באנוס, ומשמע שמעשה מזיק הוא רק כיוון שהניזק נחבט בו אנוס הוא ופטור, וכן כתב הברכת שמואל [טז].

והרמב"ן בבא מציעא [פב ב] סובר שהמזיק באנוס חייב, ולדבריו צריך לומר שכשהניזק מסייע אינו נחשב מזיק.

וראה בהערות לתוספות ד"ה תרוויהו שביארנו על פי חקירה זו את שני תירוצי התוספות. וראה להלן במשנה הבאה בהערות. בשאלות [קיא פרשת אמור] מבואר, שהפטור של בעל הקורה הוא משום "דאמר ליה איבעי לך לנטוריה נפשך", וביאר הנצי"ב כי לדבריו "תרוויהו כי הדדי נינהו" אין פירושו ששניהם עשו את הנזק, כפי שפירשו רש"י ותוספות, אלא שעל שניהם להיזהר בשווה שלא יארע נזק וכשלא נזהרו אומר בעל הקורה לבעל החבית, כשם שאתה לא נזהרת אף אני לא נזהרת. וראה את ביאור הנצי"ב שהבאנו במשנה.

ולפי זה החילוק בין המשנה למזיק את אשתו הוא, דבבעל קורה ובעל חבית שניהם יכולים להיזהר, אבל במזיק את אשתו, כיוון שהיא אינה יכולה להיזהר, הבעל חייב.

317. לדעת רש"י ותוספות ניתן לפרש מהו "איהו קעביד מעשה" בשני אופנים. א. הוא לבדו גרם הנזק ללא עזרת הניזק, [ואינו אנוס]. ב. האשה אינה ניזוקית בו אלא הוא מזיק אותה, כי הוא זה שעושה המעשה, ולדעת רש"י

והכתוב לגבי נואף ונואפת [ויקרא יח כט]:
 "ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם",
 ומבואר שגם האשה נידונית כעושה מעשה
 כמו האישי.

מתרצת הגמרא: התורה החשיבה את האשה
 כעושה מעשה לפי שהנאה לתרוייהו אית
 להו בשווה, ועל כך שניהם ראויים להיענש
 בשווה, אבל באמת איהו מעשה הוא
 דקעביד, והאשה לא, ולכן כשהזיק נידון
 הבעל כמזיק לבדו וחייב.

שנינו במשנה: היה בעל קורה ראשון בו:

אמר ריש לקיש: שתי פרות הנמצאות

ברשות הרבים, אחת רבוצה ואחת מהלכת.
 המהלכת נמצאת ברשות שכן דרך בהמות
 להלך ברשות הרבים, והרבוצה היא שלא
 ברשות שכן אין דרך בהמות לרכוץ ברשות
 הרבים.

א. בעטה המהלכת ברבוצה, פטורה, כי דרך
 בהמות בשעה שרואות מעשה משונה גם הן
 עושות מעשים משונים, ולפיכך דנים את
 בעיטת המהלכת שהיא כתוצאה מראית פרה
 רבוצה, והבועטת פטורה.

ובלשון הגמרא לעיל: [כד ב] כל המשנה
 ובא אחר ושינה בו פטור. (318)

דכיוון שהוא נהנה, נידון כשומר שכו. ונראה
 מדבריו שהבעל חייב מדין שומר ולא מדין אדם
 המזיק. ועיין קהילות יעקב [כד] שתמה על
 דבריו.

318. נחלקו האחרונים מדוע המשנה ובא אחר
 ושינה בו פטור. החזון איש [ח ז] כתב שהפרה
 הרבוצה גורמת למהלכת לשנות גם כן, ואין
 צורת ניזוקין במקרה שהניזק מושך על עצמו את
 הנזק. וזה כמו שן ורגל ברשות הרבים. והברכת
 שמואל [טז] כתב שאמנם הרבוצה גרמה לה,
 אבל זה לא מפקיע ממנה את השם "מזיק",
 ואינה נקראת מזקת ברשות. [וכן משמע לכאורה
 בתירוץ התוספות ד"ה והא הכא]

והנה החזון איש [ח ח] כתב שאם לאחר
 שבעטה המהלכת ברבוצה חזרה הרבוצה ובעטה
 במהלכת, הרבוצה פטורה, מפני שהמהלכת
 משכה על עצמה את הבעטה. ונראה שהחזון
 לשיטתו שהחזור ומשנה אינו נקרא מזיק, לכן גם
 הרבוצה שתחזור ותבעט פטורה, אבל לשיטת
 הגר"ד כיוון שהחזור ומשנה נידון כמזיק, שוב
 הרבוצה אינה יכולה לטעון שהיא אנוסה, כי היא

ותוספות המזיק ברשות חייב, ולא נפטר אלא
 כשהוזק בו אחר.

ולדעת הרמב"ם דסבר שברשות פטור גם
 בהזיק, צריך לומר דאיהו עביד מעשה פירושו
 כהאופן הראשון. וראה חזון איש [ד ג] שכתב
 שגם לדעת הרמב"ם כיוון שהיה לו לעיוני, הוא
 דומה למזיד, ובכי האי גוונא המזיק ברשות
 חייב.

והנה, [לעיל כז ב] הוכיחו התוספות מהאמור
 לקמן [צט ב] "טבח אומן שקלקל, בשכר חייב
 מפני שהוא נושא שכר", שהמזיק באונס פטור,
 ואינו חייב אלא מצד קבלת השכר. והרמב"ן
 [ב"מ פב ב] דחה ראיתם, שהטבח אינו נקרא
 מזיק, ולפיכך פטור אבל בעלמא המזיק באונס
 חייב. וביאור דבריו כתב המחנה אפרים [נזקי
 ממון ה] על פי הריב"א שהביא רבינו פרץ בדף
 כז דכיוון שהוא מתעסק בזה על פי הוראת
 הבעלים וברשות קא עביד אין לו דין אדם
 המזיק.

והקשה המחנה אפרים, הרי כאן מבואר
 שהמזיק את אשתו חייב למרות שהוא מתעסק
 ברשות, ומאי שנא מטבח אומן שקלקל. ותירץ,

ב. בעטה הרבוצה במהלכת, חייבת חצי נזק כדין תולדות קרן לעיל [ב ב.].⁽³¹⁹⁾

לימא מסייע ליה לדברי ריש לקיש "בעטה רבוצה במהלכת חייבת" ממשנתנו:

היה בעל קורה מהלך ראשון, ובעל הבית אחרון, ומיהר בעל החבית בהילכתו ונתקל בקורה שלפניו ונשברה חבית בקורה, בעל הקורה פטור, ואם עמד בעל קורה ללא התראה בבעל החבית, וכתוצאה מכך נתקלה החבית בקורה ונשברה, בעל הקורה חייב.

והא הכא, עמידת בעל הקורה ברשות הרבים נחשבת כמעשה משונה, שהרי אין דרך בני אדם לעמוד לפוש, ונמצא דהנזק שעשה בעל הקורה הוא כבעטה רבוצה במהלכת דמי, וקתני חייב.

ומבואר כי המשנה שגרם נזק, חייב, ואינו רשאי לומר לבעל החבית היה עליך ללכת מהצד ולא מאחורי.

דוחה הגמרא: ותסברא, הא סייעי בעיא, וכי צריך סיעתא לדין זה, הלא פשוט שהמזיק חייב.

ועוד, לא מסתייא דלא מסייעי, לא די שהברייתא לא מסייעת לריש לקיש, אלא מקשה נמי קשיא.

שהרי מדקדוק לשונו של ריש לקיש: "בעטה רבוצה במהלכת", משמע, דטעמא דבעטה הרבוצה חייבת, הא אם לא עשתה כלום אלא שהמהלכת נתקלה ברבוצה והוזקה ממילא, בעל הרבוצה פטור.⁽³²⁰⁾

למעשה התחילה עם המהלכת וכתוצאה מכך בעטה בה המהלכת, וכיוון שהיא נקראת מזיק ואינה אנוסה, חייבת. וצריך עיון.

319. מהמשך הגמרא משמע שהחידוש בזה הוא, שבעל הרבוצה אינו רשאי לומר לבעל המהלכת, היה לך להוביל את פרתך בצד השני של הדרך, ולא במקום רביצתה של פרחי. שכן זה לא סיבה לפטור נזק שעשתה הרבוצה. אבל אם הוזקה המהלכת ברבוצה ממילא, כגון שנתקלה בה, בעל הרבוצה פטור, כי בעל המהלכת היה יכול למנוע את מעבר פרתו במקום.

והפני יהושע כתב שהחידוש הוא שבעטה הרבוצה במהלכת בזמן דריכת המהלכת על הרבוצה, והוא אמינא שהרבוצה פטורה מפני שבעטה להציל את עצמה, קא משמע לן דכיוון שהיא הביאה על עצמה את דריכת המהלכת אינה רשאית לבעוט בה.

320. באחרונים מובאת קושיה בשם הגאון ר' יעקב באריט, כיצד סברה הגמרא לחייב את הרבוצה בשעה שנתקלה בה המהלכת, הרי הפרה הרבוצה הזיקה בלי לעשות מעשה והרי היא כבור בעלמא, וקיימא לן איש בור ולא שור בור [והרי הפרה ברביצתה עשתה את עצמה לבור והרי היא כפרה שחפרה בור ברשות הרבים]. החשק שלמה תירץ, שמדובר בבהמה שהרביצוה הבעלים והם כרו את הבור.

ובאמת קושיה זו מוזכרת בתוספות תלמיד רבינו תם, ותירץ שזהו בור שלו שלא שמר את בהמתו והזיקה והוי כמו אבנו וסכיננו, והדין איש בור נאמר כשהבהמה יוצרת תקלה אחרת ואינה מזיקה בגופה.

והעיר האבן האזל [נזקי ממון ב כ] כי לדעת התוספות [לא א] קושיה מעיקרא ליתא, שכן התוספות נקטו בפשטות שאדם הנול ברשות הרבים ונתקל בו אחר אינו נידון כבור אלא כאדם המזיק, ואם כן פשוט שגם שור רובץ אינו

החבית שום אפשרות להימנע מהיתקלות בקורה, ולכן בעל הקורה חייב.

אבל אם עצר בעל הקורה ולא חסם את הדרך ונתקל בו בעל החבית, הרי בעל הקורה רשאי לומר לו היה לך ללכת מהצד ולא מאחורי, ופטור.⁽³²²⁾

וטעמו של ריש לקיש דאמר **הבא** בעטה רבוצה במהלכת חייבת, אבל אם הוזקה המהלכת ברבוצה פטורה, משום שמדובר בכגון **דרבועה** [רבועה] **בחד גיסא** [בצד אחד

והא במתניתין מבואר שאם עצר בעל הקורה, **דממילא** הוזק בו בעל החבית, שהרי בעל הקורה לא הפעיל כח כדי להזיק את החבית, ו**קתני חייב**, דלא כריש לקיש.⁽³²¹⁾

ובכדי ליישב דברי ריש לקיש עם משנתנו צריך לחלק בין המקרים:

מתניתין, משנתנו חייבה את בעל הקורה גם כשלא הזיק בכוחו אלא בנזק דממילא, מפני שמדובר באופן **דפסקה** [חסמה] הקורה **לאורחא** [את כל רוחב הדרך] **כשילדא** [כנבילה מושלכת], כך שלא היתה לבעל

כשילדא.

ומסקינן, אלא סיפא דמתניתין מסייע ליה לריש לקיש וכו', כלומר אם נוכיח מהרישא, לא זו בלבד שלא תהיה ראייה, אלא אף תהיה פירכא, ואם כן אין להביא ראייה מהרישא, וממילא אין לא ראייה ולא קושיה. ולפי זה, אפשר לומר שמעיקרא אין דמיון בין רבוצה לבעל חבית, כי בעל חבית באמת אינו צריך להיזהר מבעל הקורה שלפניו, מפני שבעל הקורה הוא בן דעת, ויודע להיזהר מלהזיק, הילכך עם עצר חייב, גם בלא מנח כשילדא, אבל פרה רבוצה שהזיקה את המהלכת, אינה מענין בני אדם שהזיקו זה את זה, אלא אם הזיקה חייבת ואם הוזקה בה חבירתה פטורה, דאיבעי לה לסגויי באידך גיסא.

322. הרי"ף והרמב"ם הביאו את משנתנו כצורתה, ולא הזכירו שמדובר באופן דמנח כשילדא. וכתב הרא"ש שני טעמים לכך [על פי פלפולא חריפתא]: א. כיון שדינו השני של ריש לקיש "בעטה מהלכת ברבוצה פטורה" נדחה מההלכה, נדחה גם דינו הראשון "בעטה רבוצה במהלכת חייבת", וגם בהזקה ממילא חייבת. ב. אף ריש לקיש לא התכוין לומר שבעטה הרבוצה

נידון כבור אלא כשור. ורק לדעת ר"ח בתוספות שם שהראשון נקרא בור שייך להקשות מדוע בעל הרבוצה חייב על בור שעשתה פרתו.

האמרי משה [לו ז] תירץ על פי שיטתו שממונו המזיק חייב עליו גם כשלא עשה מעשה כרייה, כי על בעל התקלה לשמור את תקלתו ואם התקילה אחרים הוא חייב גם אם לא הוא כראו ולא דמי לבור שהתורה חייבה על הכרייה ועל הפתיחה. ואם כן יש לומר שהתורה פטרה מדין איש בור ולא שור בור רק בכריית בהמה בור, שבעליה פטור על כרייתה אבל בהמה שהזיקה בגופה הרי היא עצמה ממונו המזיק וחייב עליו גם אם לא הוא כראו.

321. החזון איש הוסיף וביאר את פירכת הגמרא, כי עיקר ראית הגמרא היא מזה שבעל החבית האחרון אינו צריך להיזהר מבעל הקורה שלפניו, והכי נמי המהלכת אינה צריכה להיזהר שמה תבעוט בה הרבוצה, ואינה צריכה ללכת בדרך אחרת, וכיוון שכן, מקשה הגמרא כיצד יתכן שבהזקה ממילא, הרבוצה פטורה, הרי המהלכת אינה צריכה להיזהר מהרבוצה, ובעל כרחך שאין ראייה מהמשנה האם המהלכת דומה לבעל חבית שכן המשנה מדברת במונחת

של הדרך] ויכולה הרבוצה לומר למהלכת: **איבעי לה לסגויי באידך גיסא**, היה לך ללכת בצד השני כדי שלא תתקלי בי. (323)

אלא, סיפא דמתניתין מסייע ליה לריש לקיש לדין הראשון: "בעטה מהלכת ברבוצה פטורה", דכל המשנה ובא אחר ושינה בו

וביתר ביאור כתב הברכת שמואל [טז] כי מדברי התוספות איבעי וד"ה והא הכא מתבאר שלדעת רבא הסובר כל המשנה ובא אחר ושינה בו חייב דלא כריש לקיש, צריך לומר שההיתר של המהלכת לדרוך על הרבוצה הוא מפני שהרבוצה נידונית כשלא ברשות והמהלכת ברשות, ולפי זה גם אם הווקה המהלכת ברבוצה, חייבת, שכן הרבוצה היא שלא ברשות. והוא הדין בבעל קורה אחרון ועמד בעל חבית הראשון, בעל הקורה פטור מפני שהוא ברשות ובעל החבית שלא ברשות, ולא מצד כל המשנה, וכן להיפך אם בעל קורה ראשון ועצר חייב מדין שאינו ברשות, ולכן אין צורך להעמיד במנח כשילדא, שכן מי שהוא לא ברשות חייב בנזקי חברו בכל מקרה.

נמצא, שכתוצאה מכך שאין הלכה כריש לקיש בדינו הראשון, גם אין הלכה כמותו בדין השני.

ולפי מהלך החזון איש [בהערה הקודמת] השמיטו הראשונים את האוקימתא דמנח כשילדא, מפני שלמסקנת הגמרא אין מהרישא לא סייעתא ולא פירכא לריש לקיש, וגם לריש לקיש ניתן לפרש את המשנה בלי מנח כשילדא שכן יש חילוק בין בעלי חיים לבני אדם בני דעת כדלעיל.

323. הקשה הפני יהושע מדוע אדם שנתקל בחבית מונחת ברשות הרבים פטור בנזקיה ואדרבה בעליה חייב בנזקיו לפי שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים, [כמבואר לעיל כז ב.], ואילו בבהמה אמרינן איבעי לך לסגויי באידך גיסא. ובאמת בתוספות לעיל כז ב משמע שבני אדם אין דרכם להתבונן בדרכים אבל בהמה

חייבת והווקה בה המהלכת פטורה, אלא אידי שאמר בעטה מהלכת ברבוצה נקט בעטה רבוצה במהלכת וממילא סרה קושיית הגמרא על ריש לקיש מהמשנה, ושוב אין צורך להעמיד את המשנה במנח כשילדא.

ובים של שלמה כתב שלהלכה לא קיימא לן כריש לקיש, ואין צורך ליישב את המשנה עם דבריו, הילכך גם כשלא היה בעל הקורה הראשון מונח כשילדא, אם עמד חייב ואין בעל החבית חייב ללכת בדרך אחרת, וכדקיימא לן לעיל אין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים.

ומכלל דבריו נשמע, אם פרה מהלכת הווקה ברבוצה, הרבוצה חייבת ואינה יכולה לומר למהלכת איבעי לך לסגויי באידך גיסא. אלא אם כן נאמר שפרה דרכה לעיין בדרכים, כדמשמע בתוספות לעיל כז ב, ועיין נחלת דוד שכתב שהרי"ף חולק על התוספות, ואין חילוק בין אדם לבהמה. וראה הערה הבאה.

הגר"א [הור"מ שטע א] והנחלת דוד כתבו דכיוון שקיימא לן אחד ברשות ואחד שלא ברשות, דברשות פטור שלא ברשות חייב גם כשהווק בו, אם כן אף הפרה הרבוצה היא שלא ברשות והמהלכת היא ברשות, ולכן הרבוצה חייבת גם כשהווקה בה המהלכת.

ותמהו החזון איש והאבן האזל, דבשלמא באדם ברשות שהווק חייב זה שלא ברשות, מפני שכשיש לאחד רשות אינו חייב להתבונן, אבל פרה שדרכה להתבונן כמו שכתבו התוספות לעיל, אין לחייב את זו שלא ברשות יותר מזו שברשות. אמנם לפי הוכחת הנחלת דוד [והפני יהושע בהערה הבאה] שהרי"ף חולק על תוספות, גם פרה אין דרכה לעיין ושייך לחלק בה בין ברשות לשלא ברשות.

פטור. (324)

אחר ושינה בו, השני חייב.

ומה שכתוב **במתניתין** שבעל הקורה פטור כשעצר בעל החבית, היינו משום דבעל הקורה **כי אורחיה קא מפני**, הולך כדרכו ואינו משנה מאומה, ונמצא שהנוק של בעל החבית לא נעשה על ידי פעולה של בעל הקורה אלא על ידי עצירתו, ולכן בעל הקורה פטור.

אבל **הבא** בשתי פרות אחת רבוצה ואחת מהלכת, אם תבעוט המהלכת ברבוצה תתחייב על הבעיטה, שכן אין לה היתר לשנות. וכביכול **אמרה** לה הרבוצה למהלכת: **נהי דאית לך רשות לפגוי עלי** לעבור עלי כאשר אני חוסמת את הדרך, אבל **לבעוטי בי לית לך רשותא**. (325)

דקתני בסיפא, **היה בעל החבית** מהלך **ראשון**, ובעל קורה **אחרון**, ומיהר בעל הקורה בהליכתו עד שנתקל בחבית, ונשברה החבית בקורה, בעל הקורה חייב. **ואם עמד בעל חבית**, בעל הקורה פטור.

והא הבא כשעמד בעל החבית ונתקל בו בעל הקורה, דנידון בעל הקורה כפרה **מהלכת** שבעטה **ברבוצה דמי**, שכן בעל החבית שינה בזה שעצר, ולכן פגע בו בעל הקורה והזיקו, וקתני בעל הקורה פטור, הרי שכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור.

דוחה הגמרא: אין מהמשנה ראייה לדברי ריש לקיש, ולעולם יתכן שכל המשנה ובא

חייב.

ובפרה רבוצה מוטל על המהלכת ללכת בדרך אחרת שכן דרך פרות לעשות כן [אף שזה לא ברשות] ואם תינזק בה המהלכת תיפטר. ועיין נחלת דוד שתמה על דבריו.

324. בדברי הברכת שמואל לעיל מבואר שהגמרא רוצה להביא סיעתא לדינו הראשון של ריש לקיש כיוון שאם אין ההלכה כמותו בדין הראשון גם בדין השני לא נפסוק כמותו.

325. הרא"ש [סימן יג] כתב, שור שחבל בחבירו, וחזר חבירו וחבל בו, השני פטור, שכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. ואפילו רבא מודה, מפנ שעשה כן להציל את עצמו, וכן שני אנשים מותר לנחבל להציל את עצמו על ידי שיחבול בחובל בו. והקשה החזון איש מדוע הזכיר הרא"ש את הטעם כל המשנה, הלא ההיתר הוא לא מפני שהראשון שינה אלא כדי

דרכה להתבונן, וכפי שביארו שם הרשב"א והמאירי שאדם הוא מלא מחשבות ואינו נותן ליבו להתבונן בדרכים, מה שאין כן בהמה.

אלא שאם אכן הטעם לפטור בהמה שהוזקה בחברתה, הוא מפני שהיה לה לעיין, יקשה, הכיצד הקשתה הגמרא ממשנתנו לריש לקיש, [מבעל קורה שהזיק ממילא דחייב לרובצת שהזיקה ממילא דפטורה] אולי רק בעל קורה שהזיק ממילא חייב מפני שבעל החבית אין דרכו לעיין, אבל פרה רבוצה שהזיקה ממילא פטורה שכן על הפרה להתבונן,

ותירץ, שהכלל אין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים נובע מכך שאסור להניח חביות ברשות הרבים, אבל דברים שמותר לעשות ברשות הרבים כגון ללכת עם קורה, חייב ההולך מאחור להתבונן תמיד בזה שלפניו וללכת בצד אחר של הדרך, ומשום כך העמידה הגמרא במנח כשילדא שאינו יכול להיזהר וחזר דינו להיות כאדם שאין דרכו להתבונן ובעל הקורה

מתניתין

וכן אם אחד ריץ ברשות הרבים ואחד מהלך, והזיק הרץ את המהלך, (327)

או שהיו שניהם רציין, והזיקו זה את זה, (328)
שניהם פטורין. (329)

שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים, והזיקו זה את זה, (326)

הזיקו זה בזה פטורים. ופירש רש"י: "שניהם שלא ברשות כגון שניהן רציין ברשות הרבים, הזיקו בידיים זה את זה ואפילו שלא במתכוין. חייבין דבניזקין לא שאני לן בין מתכוין לשאין מתכוין. והא דתניא בהמניח שנים שהיו מהלכים ברה"ר והזיקו זה את זה פטורים, ההוא הזיקו הזיקו הוא, ולא דק בלישניה". וכן מבואר בתוספות כאן עיין בהערות.

וכתב הסמ"ע [שעח ו] שלדעת רש"י "כל מקום שהוזכר הזיק ר"ל שהמזיק הזיק לניזק במעשה אפילו לא נתכוין, וכל מקום שכתוב שהזיק ר"ל שהניזק הוזק מעצמו במזיק והיינו שעומד במקומו והניזק הלך בצידו וניזק ממנו". ותמה החוות יאיר [רוז], לפי דברי הסמ"ע איך שייך שניהם רוצים והזיקו זה בזה הלא אף אחד מהם לא עמד.

והטור הביא בשם הרמ"ה שאפילו אם הזיקו זה את זה שניהם פטורים כיוון שכל אחד סייע לשני להזיקו וכמו תרוויהו בהדי הדדי דלעיל, פטורים. ועיין באבן האזל [חובל ו ג] שכתב שגם כוונת רש"י לומר שמדובר בשנים שהזיקו באופן שכל אחד סייע לשני והוי כהוזקו, והוסיף, שגם לדעת הרמ"ה לא נפטר המזיק אלא אם כן הזיק שלא בכונה, אבל בכונה חייב למרות שהניזק סייע לנוק, וכן מוכח בתוספות.

ודעת הרמב"ם [חובל א טז, ו ג] שמדובר בהזיקו האחד את השני ללא כל סיוע של הניזק, ומכל מקום שניהם פטורים אם הזיקו בלי כוונה שכן הרמב"ם מפרש את הנאמר להלן הזיקו חייבים היינו בכונה והוזקו פטורים בלי כונה. ולפי זה משנתנו מדברת בהזיקו בלא כונה, ואף שנקטה המשנה לשון הזיקו דמשמע בכונה,

להציל את עצמו. ויש בזה נפקא מינה כי מטעם כל המשנה מותר לחבול אפילו שלא להציל את עצמו, ומטעם הצלה, כל חבלה שאינה כדי להציל מחייבת את החובל.

וביאר, דלעולם הטעם הוא מצד כל המשנה, שכן השור המזיק מושך על עצמו את חבירו שיחזור ויזיקו, וכיוון שהשור הניזק יעשה כל מה שיוכל כדי להציל את עצמו, יתכן שזיזיק את הראשון הרבה יותר ממה שהוא זקוק להצלתו, ואף על פי שזיזיק יותר ממה שהוא צריך להצלתו, פטור כי הראשון משך הכל על עצמו.

ותכן, כי החזון איש לשיטתו שהשני המשנה אינו נידון כמזיק, וכשן ורגל ברשות הרבים, ולפיכך גם אם יכה יותר מהראוי פטור, מדין כל המשנה. אבל לביאור הגר"ד, באמת כוונת הרא"ש שמוותר להציל רק כפי הצורך ולא מדין כל המשנה.

326. בכוס הישועות הוכיח מדברי התוספות שהרישא "שנים שהיו מהלכים" היא בבא בפני עצמה, וכאילו נאמר במפורש שנים שהיו מהלכים והזיקו זה את זה, פטורים. אבל בלשון הרמב"ם [חובל ו ט] משמע שזו הקדמה למשנה שנים שהיו מהלכים [נמצאים] ברשות הרבים ואחד מהם רץ וא' מהלך או שניהם רצים וכו'.

327. הגמרא מפרשת שמדובר במי שהוא רץ בערב שבת לצורך השבת, שהוא רץ ברשות, אבל ביום חול או בערב שבת שלא לצורך שבת, הרץ משונה הוא ואם הזיק חייב כדין אדם המזיק.

328. להלן [מח ב] נאמר: שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות הזיקו זה את זה חייבים

גמרא

משונה, לפי שאין בני אדם רצים שם, ולכן הוא נחשב המזיק.

ומודה איסי בן יהודה לתנא קמא, החולק עליו, שאם רץ בערב שבת בין השמשות, שהוא פטור. מפני שרץ ברשות, ובהמשך הגמרא מבארת מדוע מותר לרוץ בערב שבת. (330)

ואילו במשנה לא הוזכר חילוק בין שבת לימות השבוע, ומשמע שדרך בני אדם לרוץ

דנה הגמרא: לכאורה מתניתין, משנתנו, הפוטרת את האדם הרץ מחיובו בנוזק המהלך, היא דלא כאיסי בן יהודה.

דתניא [בתוספתא]: איסי בן יהודה אומר, שנים שהיו מהלכים ברשות הרבים, אחד רץ ואחד מהלך, וניזוק המהלך ברץ, הרץ חייב. מפני שהוא משונה, שריצתו ברשות הרבים

על עצמו כל כך כיון שגם השני שלא ברשות וגם הוא צריך לשמור על עצמו שלא ינזק. ולפי זה כיון שהמזיק אינו צריך לשמור על עצמו, אם הזיק הרי הוא אנוס.

אבל החזון איש ביאר שבשניהם ברשות והוזקו זה מנהגו של עולם להלך ברשות הרבים, ואינו נקרא מזיק כשחבירו נפגע בו והוזק. ולפי זה יתכן שגם בשניהם שלא ברשות כיוון ששניהם שווים הרי הם כברשות ואינו נקרא מזיק.

330. ברא"ש מבואר שהטעם הוא מפני שרץ ברשות לטרוח ולהכין צורכי שבת. וכתב הגהות אשרי בשם האור זרוע שלפי זה לאו דווקא בערב שבת בין השמשות, אלא גם קודם לכן מחצות היום ואילך שמתחילין לאפות ולבשל אם רץ לצורך שבת והזיק פטור. ובביאור הלכה [רנ ד"ה ישכים] דן האם להלכה שצריך להשכים לעסוק בצורכי השבת מהבוקר מותר לרוץ כבר מהבוקר, או שמא רק משעה שהזמן דחוק עיין שם.

אמנם בים של שלמה כתב שכוונת האור זרוע היא שהרץ מחצי היום ואילך בסתמא תולים שבדאי רץ לצורכי שבת, וקודם לחצות צריך ראייה שרץ לצורכי שבת, אבל אם אכן רץ לצורך השבת אפילו באמצע השבוע פטור, ולפי

צריך לומר שכיון שהם רצים הם טרודים ובודאי לא הזיקו בכונה לכן לא חששה המשנה לכתוב והזיקו.

אבל בביאור הגר"א [שעה יט] נקט שכל דברי הרמב"ם לחלק בין הזיק בכונה להזיק שלא בכונה הם במזיק ממון חבירו, אבל במזיק את חבירו בגופו אפילו שלא בכונה חייב, ולפי זה צריך לומר גם לדעת הרמב"ם שמדובר בהוזק כמו רש"י או בשסייע הניזוק למזיק וכהרמ"ה.

329. רבינו יהונתן בשיטה כתב, דשניהם משונים שהרי לא שינה המזיק יותר מהניזק ועל הניזק היה לו להרחיק את עצמו שלא יזיקוהו. ולכאורה משמע שמדובר בניזק שהוזק ולכן עליו להיזהר וכדעת רש"י שמדובר בהוזק, או כהרמ"ה שהניזק סייע למזיק.

ויש לדון האם המזיק פטור מצד שהוא אנוס שהרי על הניזק היה לעיין בדרכו, או שאינו נקרא מזיק בזמן שהניזק הביא על עצמו את הנזק. [גם במשנה הקודמת בדין תרווייהו כי הדדי חקרנו כן עיין שם]. ולכאורה נחלקו בזה רבותינו האחרונים.

הגרי"ז [מובא בכתבי הגר"ח רכז] ביאר שחיובו של אדם המזיק הוא מחמת שאדם שמירת גופו עליו [לשון הגמרא ד א] ובמקום ששניהם שלא ברשות, אין האדם חייב לשמור

ברשות הרבים גם בימות החול.⁽³³¹⁾

אמר רבי יוחנן: הלכה כאיסי בן יהודה, שהרץ בימות השבוע והזיק חייב, ובערב שבת פטור.

ומקשה הגמרא: **ומי אמר רבי יוחנן הכי,** שההלכה כאיסי? והלא כלל **אמר רבי יוחנן, הלכה כסתם משנה.**

ותנן במשנתנו, שהיא סתם משנה: **אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהם רצין פטורין.** אלמא, מותר לרוץ גם בימות החול, ואם הזיק פטור. וכבר הוכיחה הגמרא שמשנתנו היא דלא כאיסי בן יהודה, ואם כן כיצד פסק רבי יוחנן כאיסי בן יהודה בזמן שישנה סתם משנה החולקת על דבריו.

ומתרצת הגמרא: לעולם משנתנו אינה סותרת את דברי איסי בן יהודה, שכן אפשר לתרץ ולומר **שמתניתין מדברת ברץ בערב שבת בין השמשות,** שהוא פטור גם לדעת איסי, אבל אם רץ בימות החול מודה תנא דמשנתיו שהוא חייב כמו איסי.

ומבאר הגמרא: **ממאי,** מהיכן משמע במשנה שמדובר ברץ בערב שבת.

מדקתני "אחד רץ ואחד מהלך, או שהיו שניהם רצין פטורין," ולכאורה **הא תו למה**

לי? לשם מה הוסיף התנא מקרה של רץ שהזיק? והרי **השתא, אחד רץ ואחד מהלך,** שהמהלך לא עשה שום שינוי והרץ שינה ואף על פי כן אם הזיק רץ את המהלך, הרץ פטור,

אם כן, בזמן ששניהם שינו כגון **ששניהם רצין** והזיק אחד את חבירו, **מבעיא,** וכי צריך התנא להשמיענו שהוא פטור.

אלא בהכרח, תנא דמשנתנו **הכי קאמר,** כך היא חלוקת דברי התנא במשנה:

אחד רץ ואחד מהלך פטור,

וכאילו הוסיף התנא ואמר: **במה דברים אמורים בערב שבת בין השמשות,** שאז הוא רץ ברשות.

אבל בחול, מאחר ואין רשות לרוץ ברשות הרבים, אם היה **אחד רץ ואחד מהלך,** והזיק הרץ את המהלך, **חייב.**⁽³³²⁾

ואם **שניהם רצין,** אפילו בימות החול [שאסור לרוץ בהם] **פטורין,** כדשינוי להלן [מח ב] שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות והזיקו זה בזה פטורים.

הרי שבמשנה עצמה הוזכר החילוק בין הרץ בערב שבת לרץ בימות השבוע, כדברי איסי

זה נמצא שאם צריך להשכים בבוקר להתעסק בצורכי שבת מותר לרוץ מהבוקר לצורך שבת.

331. ואף שאפשר ליישב שאיסי מדבר במי שהוא רץ ומשאו על כתיפו שזה שינוי גדול, ולכן בימות החול חייב, ואילו המשנה מדברת ברץ ללא משא שהוא פטור, ואם כן לא נחלקו איסי ורבנן. מכל מקום מכך שנאמר בבביתא

מודה איסי, משמע שבימות החול הוא חולק על חכמים. ר"ש בשיטה.

332. רבינו יהונתן בשיטה כתב דמסתבר שאם אמר לו הרץ למהלך נטה על ימינך או על שמאלך שלא תינזק, אם לא נטה והזיק, הרץ פטור, כדאיתא לעיל בבעל קורה שאמר לבעל חבית עמוד ולא עמד שהוא פטור. וביעב"ץ

בן יהודה, ולפיכך פסק רבי יוחנן כדבריו.

אמר מר: זמודה איסי בערב שבת בין השמשות שהוא פטור מפני שרין ברשות.

ודנה הגמרא: בערב שבת מאי ברשות

איכא. איזו ריצה נחשבת ריצה של מצווה, בכדי שנפטור את הרץ מנזקי מהלך?! (333)

ופושטת הגמרא: כדרבי הנינא, דאמר רבי הנינא

חייב. וכן פסק הרמ"א [שעח ח] ועיין שם בסמ"ע.

ובחידושי ר' מאיר שמחה כתב שהרמ"א פסק כן לשיטתו שהמשנה מדברת בהזיקו זה את זה, ובמקרה זה המזיק שרץ שלא לצורך השבת חייב כי היה לו להיזהר, אבל לדעת רש"י שמדובר ברץ ואחר הוזק בו, יתכן שאם רץ לצורכו פטור, כי על הניזק להיזהר שכן אינו יודע אם הלה רץ לצורך מצווה או לא. אך ראה לעיל בהערה שם שגם רש"י מפרש כהרמ"א ואין חולק בזה, ואם כן לכולי עלמא הרץ לצורכו בערב שבת והזיק, חייב, ואם הוזק בו אחר מסתבר שהוא פטור כדברי ר' מאיר שמחה. וכתב העונג יום טוב [סימן י] שאפילו אם רץ למצווה אחרת כגון ליטול לולב לפני שתשקע השמש והזיק, חייב. כי הריצה עצמה אינה מצווה. ורק לגבי שבת אמרו שמצווה לרוץ כי הריצה עצמה כבוד השבת.

אבל **ביום של שלמה** מבואר שמותר לרוץ לצורך כל מצווה ואפילו אם יש לו פנאי מותר לרוץ דורזים מקדימים למצוות ואינו נקרא משנה.

ובמרדכי [הביאו הדרכי משה שעח] נקט שיטה אמצעית, שלעולם לכל מצווה אם עומד להפסידה מותר לרוץ, אבל אם יש לו פנאי אסור.

ובתשובות חוות יאיר [רז] הקשה השואל מדוע הרץ ברשות פטור הרי אדם מועד לעולם, והוכיח מזה שבמקום שיש רשות לרוץ על הניזק להרחיק את עצמו ועל כן בערב שבת צריך כל אחד לדעת שמותר לרוץ, [אמנם לפי דברי

כתב [הובא באוהל ישעיהו] שאם המהלך בא מהצד לקראת הרץ כדי לעכב את מרוצתו והוזק, הרץ פטור מפני שהמהלך משונה הוא שהלך במקום ריצתו.

333. **רבינו יהונתן** בשיטה ביאר שקושיית הגמרא היא על מה שהוזכר בגמרא "ערב שבת בין השמשות", הלא ישראל זריזים הם ואין דרך בן ברית להיות עוסק בצורכי שבת בשעה זו, ומאי ברשות איכא, ועל כך התירוף שיוצא ברשות מצווה. אבל מה שמותר לרוץ בערב שבת זה פשוט לגמרא שבני אדם טרודים ועל הניזק להרחיק את עצמו, וכן משמע בלשון הרא"ש שכתב מודה איסי ברץ בערב שבת בין השמשות שפטור, שרץ ברשות למהר לטרוח ולהכין לכבוד שבת, משמע שכל זה מדברי איסי ומה שהוסיפה הגמרא מאי ברשות איכא מדובר על בין השמשות.

אבל מדברי הנימוקי יוסף משמע שהקושיה היא על עצם הריצה בערב שבת, מנין שמותר לרוץ בערב שבת, ועל כך ענתה הגמרא שמאחר ומצינו את רבי ינאי שהיה מרקד וכביכול רץ לכבוד שבת [לפי גירסת הנימוקי יוסף ראה להלן]. כל שכן שיש לרוץ בשביל קיום השבת לקנות צרכי שבת וכדומה.

והוסיף הנימוקי יוסף בשם הרמ"ה שהפטור של המזיק בערב שבת הוא רק במקרה שאכן הוא רץ לצורך השבת, ואפילו אם לא ידוע לנו שרץ לצורך שבת אפשר לתות שזו מטרת ריצתו שכן הולכים אחר הרוב שטרודים בצורכי השבת, אבל אם ברור שלא רץ לצורך השבת והזיק